

UREDBA O OBNOVI NARAVE POD DROBNOGLEDOM

// Urška Koce

#RESTORENATURE

Ministrstvo za naravne vire in prostor je konec marca objavilo sporočilo, da je sprožilo proces priprave nacionalnega načrta za obnovo narave; ta pomeni začetek uresničevanja Uredbe EU o obnovi narave, ki je v veljavo prišla avgusta 2024 in je nedvomno najpomembnejši evropski zakonodajni akt na področju varstva narave po Direktivi o pticah in Direktivi o habitatih. Uredba je med zagovornike narave prinesla nov optimizem, a je hkrati tudi skeleč opomin na neuspehe naše družbe pri ohranjanju narave v preteklih desetletjih. Ti so znanstveno dokumentirani, med drugim z vrsto mednarodnih in nacionalnih shem spremljanja stanja biotske raznovrstnosti.

Primer pasivnega ukrepa za obnovo narave je razglasitev gozdnega rezervata, v katerem dopustimo nemoten razvoj gozdnega ekosistema in s tem naravno obnovo njegove biotske raznovrstnosti.

foto: **Al Vrezec**

Uredbo o obnovi narave razumemo tudi kot pomemben družbeni dogovor za omogočanje in ustvarjanje blaginje vseh prebivalcev Evropske skupnosti in širše. Obnova biotske raznovrstnosti in celostnosti ekosistemov je namreč pomemben steber za doseganje ciljev na področju blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja njihovim učinkom ter varstva tal in izboljšanja prehranske varnosti.

Uredba je za države članice neposredno zavezujoča in vsebuje podrobna določila za doseganje skupnih ciljev za obnovo degradiranih ekosistemov: do leta 2030 je treba obnoviti 20 % kopenskih in 20 % morskih območij, do leta 2050 pa vse ekosisteme, ki so potrebni obnove.

KAJ OBNOVA NARAVE POMENI V PRAKSI

Obnova narave je skrbno načrtovan proces, s katerim omogočimo okrevanje okrnjenih, poškodovanih ali uničenih ekosistemov. Osrednjo vlogo v tem procesu imajo najrazličnejši ukrepi, ki morajo biti oblikovani na podlagi najboljšega razpoložljivega znanja in so prilagojeni posameznemu ekosistemu – njegovi značilni strukturi in funkcijam ter stopnji prizadetosti.

Ukrepi za obnovo narave so lahko pasivni, kot je denimo zavarovanje določenega območja, da izključimo pritiske človeka in ponovno omogočimo nemoteno delovanje naravnih procesov, s katerimi se ekosistem obnovi sam po sebi. Primer takšnega ukrepa je denimo razglasitev gozdnega rezervata, v katerem dopustimo nemoten razvoj gozdnega ekosistema in s tem naravno obnovo njegove biotske raznovrstnosti. V večini primerov pa je pri obnovi narave treba posredovati aktivno, na primer s prilagojenim upravljanjem ali konkretnimi posegi v prostor, s katerimi odpravimo vzroke degradacije. Primeri takšnih ukrepov so prilagojene kmetijske prakse, s katerimi se vzpostavijo ugodne razmere za visoko biotsko raznovrstnost, odstranitev umetnih ovir v rečnih ekosistemih, ki omogoči naravno rečno dinamiko, vzdržna raba naravnih virov, ki temelji na ekosistemskem pristopu, in podobno.

OD NARAVOVARSTVENIH DIREKTIV DO UREDBE O OBNOVI NARAVE

Direktiva o habitatih in Direktiva o pticah veljata za najpomembnejši pravni instrument ohranjanja narave v Evropski skupnosti. Opredeljujeta za Skupnost varstveno pomembne habitatne tipe in

vrste, ki smo jih države članice dolžne varovati in ohranjati v dobrem stanju; sta tudi temeljni evropski pravni podlagi za določitev, varstvo in upravljanje območij Natura 2000. Vendar pa ne glede na vsa dosedanja prizadevanja držav članic za ohranitev najvrednejših delov evropske narave poročila o stanju biotske raznovrstnosti, ki jih v petletnih obdobjih države predložijo Evropski komisiji, kažejo na vse bolj alarmantno stanje varovanih habitatnih tipov in vrst, ki kliče po takojšnji uvedbi ukrepov za njihovo obnovo. Velik del zahtev uredbe glede obnove narave je tako vezan na habitatne tipe iz priloge I in habitate vrst iz prilog II, IV in VI Direktive o habitatih ter na habitate vrst s področja uporabe Direktive o pticah. V morskem okolju so v uredbi opredeljeni še nekateri dodatni habitatni tipi in vrste, ki niso del navedenih prilog Direktive o habitatih. Za boljšo preglednost so vsi habitatni tipi in vrste navedeni tudi v prilogah uredbe.

Države članice morajo uvesti ukrepe za obnovo vseh habitatnih tipov, ki niso v dobrem stanju, in ukrepe za ponovno vzpostavitev habitatnih tipov na območjih, kjer se ti ne pojavljajo več; prav tako pa morajo uvesti ukrepe za obnovo habitatov vrst, da se zagotovi njihovo dolgoročno preživetje.

celostnosti teh ekosistemov; ti ukrepi morajo biti oblikovani in uresničeni tako, da se bodo izboljšale vrednosti različnih kazalnikov, določenih z uredbo; opredeljenih je pet kazalnikov za kmetijske ekosis-

Države članice morajo uvesti ukrepe za obnovo vseh habitatnih tipov, ki niso v dobrem stanju, in ukrepe za ponovno vzpostavitev habitatnih tipov na območjih, kjer se ti ne pojavljajo več; prav tako pa morajo uvesti ukrepe za obnovo habitatov vrst, da se zagotovi njihovo dolgoročno preživetje. Ukrepi morajo biti prednostno uveljavljeni na območjih Natura 2000 in v največji možni meri zagotoviti sinergije z obstoječimi programi upravljanja teh območij. Z ustreznimi ukrepi morajo poskrbeti tudi zato, da se stanje habitatnih tipov in habitatov vrst po obnovi ne bi ponovno znatno poslabšalo.

OBNOVA NARAVE V KMETIJSKIH IN GOZDNIH EKOSISTEMIH

Habitatni tipi in vrste, ki so predmet ohranjanja v okviru naravovarstvenih direktiv, so seveda pomemben sestavni del kmetijskih in gozdnih ekosistemov, vendar uredba te okvire presega in zahteva tudi uvedbo ukrepov, ki bodo prispevali k splošnemu izboljšanju biotske raznovrstnosti in

teme in sedem kazalnikov za gozdne ekosisteme. Pri izbiri kazalnikov za spremljanje napredka pri obnovi kmetijskih in gozdnih ekosistemov imajo države članice nekaj prožnosti, indeks ptic kmetijske krajine in indeks pogostih gozdnih ptic pa sta izrecno določena kot obvezna kazalnika.

Posebna pozornost je namenjena divjim opraševalcem, ki so ključni kazalniki zdravja ekosistemov in so hkrati bistveni za kmetijsko proizvodnjo in prehransko varnost. Uredba zato nalaga državam članicam, da vzpostavijo ukrepe, s katerimi bodo že do leta 2030 izboljšali raznovrstnost opraševalcev in obrnile trend upada njihovih populacij.

OBNOVA REČNIH EKOSISTEMOV

Podobno kot v kmetijskih in gozdnih ekosistemi veljajo posebna določila tudi glede obnove rečnih ekosistemov. Izrecno je predpisana odstranitev zastarelih rečnih ovir, da se ponovno zagotovi vzdolžna povezljivost rek in se obnovijo naravne

Renaturacija nekdanjega degradiranega območja Škocjanskega zatoka velja za klasičen primer obnove ekosistema, ki sedaj poleg učinkovitega varovanja biotske raznovrstnosti zagotavlja tudi številne ekosistemske storitve.

foto: Arhiv NRŠZ

funkcije pripadajočih poplavnih ravnin. Te intervencije bodo skupaj z ukrepi za obnovo habitatnih tipov in habitatov vrst prispevale k celostnosti rečnih ekosistemov oziroma k skupnemu cilju obnove 25.000 km prosto tekočih rek v EU.

PRIZNANJE TUDI NARAVI V URBANEM OKOLJU

Uredba o obnovi narave nalaga državam članicam, da poskrbijo tudi za urbano naravo. Urbana območja zavzemajo znatno površino ozemlja Evropske unije in se še širijo, a nanje redkokdaj gledamo kot na ekosistem z biotsko raznovrstnostjo, ki vpliva na kakovost življenja velikega dela evropskega prebivalstva. Urbana narava ponuja številne ekosistemske storitve, kot so zmanjševanje poplavisne ogroženosti, uravnavanje mikroklimе, absorpcija toplogrednih plinov ter filtriranje zraka in vode; v njej prebivalci najdejo možnosti za rekreacijo in mentalno in duševno sproščanje. Skladno z uredbo morajo države poskrbeti za ohranitev in postopno povečanje urbanih zelenih površin in pokrova drevesnih krošenj do zadovoljive ravni, ki se določi skladno s predpisano metodologijo.

NACIONALNI NAČRTI ZA OBNOVO NARAVE: 27 POTI DO SKUPNIH CILJEV

Za učinkovit prispevek k uresničevanju ciljev Uredbe o obnovi narave morajo države članice pripraviti nacionalne načrte z natančno predpisano vsebino in obliko. V njih bodo opredelile površino območij narave, ki je v slabem stanju in je potrebna obnove; zarisale primerna območja za obnovo in določile konkretne ukrepe za obnovo ter ukrepe za preprečitev ponovnega poslabšanja stanja. Območja in ukrepi morajo biti določeni na podlagi veljavnih podatkov in najboljših razpoložljivih znanstvenih dokazov. V načrtu mora biti podan tudi opis izbranih kazalnikov za kmetijske in gozdne ekosisteme, vključno z metodologijami za njihovo spremljanje.

Po novi uredbi bodo morale države članice EU poskrbeti za ohranitev in postopno povečanje urbanih zelenih površin in pokrova drevesnih krošenj.

foto: **Darinka Mladenović**

Obnova narave, kot jo je ambiciozno zastavila uredba, bo seveda imela znatne finančne posledice. Samo stroški obnove habitatnih tipov iz prilog I in II uredbe so bili na ravni EU ocenjeni na 154 milijard evrov, vendar skupne ocenjene koristi obnove to vrednost presegajo za več kot desetkrat! Skoraj toliko pa bi znašali tudi stroški zaradi neukrepanja. Države članice morajo v nacionalnih načrtih zato predstaviti tudi pregled predvidenih družbeno-gospodarskih vplivov in ocenjene koristi izvajanja ukrepov in si prizadevati, da ublažijo njihove morebitne negativne vplive na prizadete deležnike in pridobijo njihovo podporo. Oceniti morajo tudi finančne potrebe, vključno s podporo prizadetim deležnikom ter določiti ustrezne (javne in zasebne) vire financiranja.

Uredba o obnovi narave med drugim nalaga državam članicam, da uveljavijo ukrepe, ki bodo že do leta 2030 izboljšali raznovrstnost opraševalcev in obrnili trend upada njihovih populacij.

foto: **Domen Stanič**

“IZOGIBALIŠČA” OB POTI

V nekaterih okoliščinah in ob ustreznih utemeljitvah uredba omogoča nekatere odklone, na primer od zahtev za obnovo in preprečevanje ponovnega poslabšanja stanja habitatnih tipov, kadar so predpisani cilji nedosegljivi zaradi višje sile ali neizogibnih vplivov podnebnih sprememb. V isto

Pred nedavnim opravljena renaturacija: širitev struge in odpiranje stranskega rokava reke Mure. Obnova rečnih ekosistemov ima kot cilj vračanje naravne podobe rek in s tem ustvarjanje habitatov za rastlinske in živalske vrste. **MALI DEŽEVNIK** (*Charadrius dubius*; spodaj) je značilen gnezdec naravnih prodišč. foto: Pomgrad VGP (zgoraj), Tilen Basle (spodaj)

kategorijo sodijo tudi načrti in projekti prevladujočega javnega interesa, za katere niso na voljo manj škodljive alternative. Pri tem se za projekte pridobivanja energije iz obnovljivih virov in za izključne namene nacionalne obrambe domneva, da so v prevladujočem javnem interesu in zanje ni treba dokazati, da manj škodljive alternative niso na voljo, a ta domneva velja le za območja zunaj omrežja Natura 2000.

MEDESEKTORSKO SODELOVANJE IN VKLJUČEVANJE ZAINTERESIRANE JAVNOSTI

Za pripravo načrta je pristojno Ministrstvo za naravne vire in prostor (MNVP), ki je ustanovilo delovno skupino, v katero so vključeni predstavniki merodajnih resorjev in institucij: MNVP, Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Zavoda RS za varstvo narave, Direkcije RS za vode, Ministrstva za okolje, podnebje in energijo in Zavoda za gozdove Slovenije. Ministrstvo je tudi napovedalo, da bo kasneje v proces vključilo tudi druge deležnike in da bodo organizirana posvetovanja s širšo splošno in strokovno javnostjo ter nevladnimi organizacijami. Skladno z določili Uredbe in Aarhuško konvencijo mora ministrstvo zagotoviti vključujoč in transparenten proces priprave načrta, kar pomeni, da bi morale omogočiti sodelovanje vse zainteresirane javnosti vse od začetka priprave načrta. Zlasti bi si morale prizadevati za podporo upravljavcem in uporabnikom zemljišč in voda ter jih spodbujati k sodelovanju v procesu načrtovanja, da bi s tem omogočilo čim prejšnje in čim bolj učinkovito uresničevanje ukrepov. Vlogo nadzornika celotnega procesa oz. vlogo »watchdoga« lahko odigrajo nevladne organizacije, s čimer naj bi vlado spodbudile k pripravi čim bolj ambicioznega načrta.

SKLADNOST NAČRTA ZA OBNOVO NARAVE Z OBSTOJEČIMI POLITIKAMI

Uredba o obnovi narave si je kljub izjemnemu pomenu za prihodnjo blaginjo družbe le stežka izborila pot v evropski pravni red, saj posega na področje najrazličnejših politik, s katerimi obnova narave ni nujno kompatibilen cilj. V procesu priprave nacionalnih načrtov bi morale države zato skrbno preučiti sinergije z drugimi politikami in jih v največji možni meri izkoristiti v prid implementaciji uredbe. Hkrati bi morale identificirati tudi morebitna nasprotja in načine, kako bi ta nasprotja čim bolj zmanjšali ter se izognili morebitnim kompromisom pri obnovi narave.

Smernice in priporočila za ambiciozne načrte za obnovo narave, ki so jih pripravile mednarodne naravovarstvene nevladne organizacije v kampanji #RestoreNature, nas vodijo skozi proces oblikovanja načrta za obnovo narave, da bo ta kakovosten in dovolj ambiciozen, pa tudi vključujoč in skladen z različnimi politikami. Izdajo publikacije v slovenščini sta finančno podprla EKO sklad in MOPE v okviru projekta Zagovorniki okolja – Narava za podnebje.

